

Bredsida mot ekologisk odling igen - tankar från förr till Nuet

Det Ekologiska lantbruket diskuteras och kritiseras med jämna mellanrum i media av många olika tyckare. Jag skriver tyckare för att de allra flesta som går hårt ut med sin kritik är människor som i de allra flesta fall aldrig sysslat med Ekologiskt lantbruk. Trots det vet de hur dåligt det är och också hur svårt det är, låga skördar, mycket ogräs, låg tillväxt på djuren, mycket högre användning av fossil energi (diesel), ja listan kan göras hur lång som helst.

Jag och min familj har varit lantbrukare sedan början på 1960-talet tills hösten 2012. Mina föräldrar brukade gården dessförinnan. Far och farfar såg med mycket stor förtjusning på när konstgödseln och bekämpningsmedlen började finnas tillgängliga på marknaden. Helt klart är att det också blev ett lyft med ganska rejält större skördar även på det orationella småjordbruk med dåliga växtföljder som bedrevs på vår gård på den tiden.

Jag kommer framförallt ihåg deras förtjusning över att de preparat mot ogräset var ett undermedel som dels gav möjlighet till ogräsfria åkrar och dessutom var helt ofarligt för människor och natur.

Vi fortsatte också på den inslagna linjen efter när vi blev bönder på heltid efter att ha byggt ny lagård 1972. Det var inte tal om annat än att vi skulle, som det hette i den statliga rådgivningen", använda oss av nu, senast kända ny teknik". För att vi överhuvudtaget skulle komma i åtnjutande av statsbidrag och för att kunna få låna pengar i någon bank ansåg Lantbruksnämnden att vi dessutom skulle få lov att ställa upp på att myndigheten fick tillgång och se till att vi tog emot riktad rådgivning eftersom de tydligen inte ansåg att våra jordbrukskunskaper var tillräckliga på den tiden.

Det gick trots allt ganska hyggligt för oss och troligen lärde sig rådgivarna minst lika mycket av oss som vi av dem. De hade bra teoretisk kunskap men den skulle omsättas till praktisk vilket inte alltid gick att genomföra enligt läroboken. Det skall sägas att det var mycket tuffa tider då också. Då levde jordbruket på en reglerad marknad, regering och riksdag bestämde i princip alla priser på våra produkter. Varje år så ingick i överenskommelsen att lantbruket skulle göra en rationaliseringsvinst på 3 % årligen.

Allt eftersom åren gick kändes det på något sätt som utvecklingen av vår produktion gick i stå. Trots ökande konstgödselgivor och alltfler nya sorter av utsäde av olika slag och en mycket starkt ökande användning av mer eller mindre giftiga kemiska bekämpningsmedel blev det allt svårare att få svarta siffror i bokslutet.

I mitten av 1980-talet började det finnas antydningar till att något började hända. Det fanns några entusiaster som var förutseende och såg vart kemikaliejordbruket var på väg. De började fundera på det som då kallades, alternativ odling. Jag kan lova att vi

som brukade jorden enligt det sätt som Statens lantbruksuniversitet, SLU, och så gott som all övrig rådgivning också för den delen tyckte, inte kunde förstå vad de egentligen ville, skulle man sluta att använda den nya tekniken som var helt överlägsen gamla metoder. Det var ett enormt tryck från hela lantbrukarkåren och etablissemanget, hur någon kunde komma med så befängda tankar.

Jag deltog själv i det som idag med största sannolikhet skulle betecknats som mobbning. De bönder som var pionjärer på ekologisk odling fick under lång tid utstå det på våra föreningsmöten och jag vet att det fortsätter än idag. Det visar också den debatt som förs idag i media och inte minst i lantbrukets egna organ, ATL och Land Lantbruk.

Vårt miljöintresse väcktes egentligen av en ren slump. Det var under mitten åttiotalet och ett par år tidigare hade en fastighetsreglering i vårt skifteslag blivit klar. I samband med den köpte vi nästan all den åker och skog fastigheten har idag. För att finansiera köpen så, förutom att låna pengar så ingick också i planerna en större skogsavverkning. Avverkningen planerades av Skogsstyrelsen och Mellanskog som också utförde arbetet. Den resulterade i att vi blev anmälda för hänsynslös skogsavverkning. Först blev vi naturligtvis mycket arga och besvikna men efter syn på plats med anmälnaren och myndigheter förstod vi att det fanns flera värden än bara träden på vårt skogsskifte som miljöintresserade såg, men inte vi. Vi beslöt oss att bli medlemmar i Naturskyddsföreningen. Ett beslut som vi inte ångrar! Genom att diskutera med miljöintresserade människor får man många nya infallsvinklar på miljöarbetet också som bonde. Vi hade inte den kunskap som de allra flesta miljöengagerade människor har när det gäller biologisk mångfald.

Vi blev medlemmar i Naturskyddsföreningen. Genom vårt engagemang där har vi fått lära oss att det finns en stor artrikedom som vi bönder vårdar och även har ett ansvar att föra vidare till kommande generationer. Tyvärr har bönder, i den pressade situation man nästan alltid befinner sig i, inte tid att njuta och uppleva alla de fantastiska saker som händer och sker i vår odling och i närområdet.

Bonden är idag den viktigaste yrkesutövaren för att bevara den mycket stora artrikedom och biologiska mångfald som vi berikats med under årtusenden av evolutionshistoria!

Det finns ett talesätt: "När en viss potentat blir gammal blir han religiös". I Naturskyddsföreningen behövde man inte skämmas för att man är bonde, vi var konventionella när vi gick men var lika välkomna ändå!

I början på 1990-talet hade vi starka funderingar att gå över till Eko-odling. Vi gjorde några tafatta försök att börja odla i enlighet med Kravs regler. Tyvärr lyckades vi inte, mest beroende på att vi inte hade förberett oss mentalt!

Under senare delen av seklet började vi göra en ISO-certifiering, både kvalitet och miljö. Det var ett stort och gediget arbete som var helt fantastiskt lärorikt. Det var som en högskoleutbildning för oss på vårt lantbruk och tack vare handledaren Göran Granemark fick vi syna vårt lantbruk in i minsta detalj vad gällde kvalitet. Lägga upp åtgärdsplaner för alla olika delar djur, mjölkproduktionen, växtodling, maskiner och skog. Ja allt tvingades vi gå igenom och snart såg vi flera saker att ändra på och förbättra. Arbetsmanualer för alla delar och inte minst för underhållet av inventarier.

Det skedde samma minutiösa koll av vår miljöpåverkan och där såg vi också trots att vi var anslutna till "Miljöhusesyn programmet" var det många av lagkraven som vi inte levde upp till. Det noterades i åtgärdsplan och en del punkter stod i samma kolumn år från år. Det var mycket bristfällig kontroll som gjorde att åtgärder inte verkställdes. I ISO-certifieringen fanns alltid ett fastställt datum när en avvikelse skulle åtgärdas och stängas, efter överenskommelse med revisorn.

Med ISO-certifieringen i ryggen och ett lågmalignt mantelcellslymfom, en form av leukemi (det finns ca 65 olika), som förmodligen utvecklats efter långvarig exponering från kemiska bekämpningsmedel, (det finns undersökning gjord av Sthlms läns landsting som visar på att den typen av cancer finns i högre frekvens hos dem som exponerats för bekämpningsmedel under lång tid), gjorde att vi var mentalt förberedda att gå över till Eko och Krav. Den här gången var det ingen tvekan om vi skulle lyckas.

I Rune Lindströms spel "Om en väg som till himla bär" finns en scen där en replik faller så här: "Hä e på trona allt beror!"

Vår bana som Krav-producenter har varit helt fantastisk! Lite lägre skördar men i gengäld mycket friskare grödor och framförallt mycket friskare och gladare kossor och ungdjur. Trettio procent av veterinärkostnaderna försvann då djuren fick en bättre anpassad foderstat till vad idisslare skall äta. Mindre kraftfoder/soja men mera gräs/ensilage som de sedan urminnes tider är anpassade till att äta.

En av de största upplevelserna var alla positiva reaktioner från grannar och konsumenter, vi har förstått efteråt hur illa omgivningen tycker om spridning av kemiska bekämpningsmedel.

Vi hade alltså bytt sida som av ett flertal av våra kollegor påpekade. Vi försökte förklara att vårt lantbruk fungerade mycket bättre som Krav än som konventionellt kemikaliejordbruk. Jag kommer ihåg följande replik på en årsstämma för dåvarande Milko, jag hade fått höftoperation omgjord sedan en höftprotes lossat och Gunilla hade halkat i mjölkstallet och brutit fotleden. Vi bokstavligen linkade fram på kryckor båda två, då kommer en bondekollega fram och säger ungefär så: "Ni verkar trots allt friskare i benen än i huvudet."

Jag hade en stund tidigare varit uppe och pratat för att vi behövde ett mer Ekologiskt tänk i lantbruket. Det här fick oss att förstå varför det var så sällan som ekobönderna deltog på LRF- eller övriga föreningsmöten. Som Ekobonde kände och känner man sig inte välkommen i föreningsgemenskapen. Där är man ett hot mot det o-ekologiska lantbruket.

Ett av jordbrukets problem såväl i Sverige som globalt är den specialisering som skett den senaste hälften av 1900-talet och alltjämt fortgår. Varje lantbruk blir ensidigt och har torftigare växtföljd som i princip kräver större och större artificiella insatser i form av konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel. De här medlen medverkar på ett mycket negativt sätt att bryta ner den biologiska mångfalden och det i sin tur kräver ändå mer insatser av för naturen tvivelaktiga insatsmedel.

Specialiseringen har gjort att stora djurgårdar har skapats som har stora mängder gödsel och många fått problem att få plats med all gödsel på sina marker. Samtidigt måste stora specialiserade växtodlingsgårdar lita till bara konstgödsel. För mig är det lite märkligt att myndigheterna inte har "tvingat" fram ett samarbete när det gäller växtnäring. Genom EU-stöden vet vi var djuren finns och var i områden det är brist på gödsel. Klart är att det inte går att köra gödsel på för stora avstånd men genom att "införa ett stöd för maximalt utnyttjande av växtnäring" skulle det gynna miljön.

På vår gård arbetade Gunilla under lång tid, från mitten på 1980-talet fram till 2011, med provtagning och analysering av olika utvecklingsstadier och angrepp av skadedjur på spannmål. Det här arbetet gjordes åt SLUs Växtskyddscentral i Uppsala. Det märkliga var att sedan vi börjat med ekologisk odling såg vi bara efter par år en markant minskning av angrepp både av sjukdomar och skadedjur på grödorna. Det skedde samtidigt en mycket stor ökning av insekter både flygande och marklevande och antalet fåglar som fanns i fälten ökade. Nu fanns det mat och pollinerarna var betydligt fler. Det visar också undersökningar som Jordbruksverket gjort.

I Kirchmanns, Bergströms, m.fl. artikel "Ekologisk odling-vägen till svält" och i debatten efter talar man om att anlägga ytor i åkrarna för att ge fåglar och insekter ytor att "överleva" på. Alltså erkänner man indirekt att kemikaliejordbruket skapar detta problem.

Vi deltog i ett seminarium på SLU för ett antal år sedan som handlade om just Eko - konventionellt. Det var mycket stor uppslutning, nästan fullsatt i stora aulan. Som vanligt gick de här herrarna plus några till på i samma stil som i den senaste artikeln nu i november. Det fanns också ett antal forskare som forskade på ekologisk produktion men deras föredragningar sågade de konventionella forskarna. På slutet av dragningen blev det tillfälle att ställa frågor. Eftersom det inte var någon som begärde ordet, ställde jag några frågor och konstaterade att det som de sagt inte stämde överens med vad vi upplevt efter att vi gått från konventionellt jordbruk till ekologiskt. Våra skördar var i princip lika stora och mjölkavkastningen något lägre men energitätare, mer fett och protein. Djurhälsan nämnde jag om tidigare här. Jag kan säga att de inte blev glada åt mina påståenden. När vi lämnade aulan kom de fram till mig och påstod att jag inte hanterade sanningen som jag borde. De påstod också att vi måste ha kontakt med högre makter. Visst kan man bli förundrad när man hör det från sådana som kallar sig vetenskapsmän. Varav en, Kirchmann tydligen är frireligiös, undrar vilken makt han har kontakt med?

Oftast så hör man att Sverige har världens renaste jordbruk och att istället för att köpa ekologiska livsmedel skall man köpa närproducerat. Visst Sverige var bra på gång i början 1990-talet när LRF startade "På väg programmet" men det blev aldrig vad det kunnat bli. Vi pratade mycket om att "kapa svansen", men tyvärr den hänger fortfarande med.

Varje år sedan 1981 presenterar SCB och Kemikalieinspektionen statistik över

kemikalieanvändningen i Sveriges jordbruk. I den kan man se att det inte sker några framsteg vad gäller minskad användning i jordbruket de senaste åren. Senaste redovisningen som är för år 2013 visar att det jordbruket köpte 4,5 miljoner hektardoser. En nedgång från föregående år med knappt 7 procent jämfört med 2012. Jämfört med de senaste fem åren är det en uppgång med 1 procent. Statistiken finns att hämta på;” www.kemi.se, där kan du se statistik, bekämpningsmedels användning 2013”. Läser man statistiken syns det tydligt att det finns mycket för näringen att göra för att leva upp till vad gäller miljömässigt och därmed kemikalie- mässigt prat om världens senaste lantbruk. Med dagens teknik på laboratorierna går det att hitta bekämpningsmedelsrester i de flesta livsmedel som är konventionellt odlade inte ens en del ekodlade produkter går fria. En del bekämpningsmedel sprids via luft och regn.

Visserligen ligger de allra flesta halter under de av Livsmedelsverket godkända gränsvärden. Dock skall man ha klart för sig att de gränsvärden som är gällande inte på något sätt är satta efter hur mycket vi som konsumenter tål. I de allra flesta fall är det tillverkaren, kemiindustrin, som bestämmer gränsvärden MRL (Maximum Residue Limit). Livsmedelsverket säger själva att: MRL inte är den toxikologiskt säkra gränsen för ett bekämpningsmedel.

Inom EU finns idag ingen begränsning av hur många bekämpningsmedel man får använda under en säsong på en och samma gröda. Någon hänsyn till kombinationseffekter, av resthalter för att vi konsumerar flera olika bekämpningsmedel tas överhuvudtaget inte.

Innan vi gick över till Ekologisk produktion fick vi från de flesta håll reda på hur svårt och dyrt det skulle bli. Mera ogräs, lägre skördar, mycket mera körning och därmed större förbrukning av diesel. Ekologisk produktion är inte alls svårt men det kräver noggrann planering och det viktigaste av allt bra växtföljder där varje gröda ha något att tillföra kommande års gröda. Vår förbrukning av diesel blev i princip densamma. I och med att vi gjorde ISO-certifieringen där vi vid varje revision skulle redovisa hur mycket vi förbrukade varje år hade vi kontroll på åtgången. I ISO skulle det finnas med mål i förbättringsarbetet hur företaget skulle minska sin miljöpåverkan och sina utsläpp från bl.a. fossil energi.

Under 2014 har konsumenterna verkligen visat stort intresse för Ekologiskt och Krav-producerade livsmedel. Försäljningen av Ekoprodukter har ökat mycket kraftigt. Därför är det mycket märkligt att lantbrukets organisationer med LRF i spetsen inte hakar på och försöker få fler svenska gårdar att producera det som konsumenterna vill ha. Jag vet inte hur många artiklar jag läst i lantbrukets egna media där man påpekar hur svårt det är med lönsamheten ute på gårdarna. Man kan inte heller påstå att lantbruksmedia varit speciellt positivt inställda till Ekoproduktion, snarare tar man varje tillfälle i akt att klanka ner på den odlingsformen.

Här ett exempel som tydligt visar att det är på det viset. Svensk Mjolk som var mejeribranschens samarbetsorganisation tills för ett par år sedan, numera heter det LRF-mjolk, såg strax efter sekelskiftet att efterfrågan på Ekologisk mjolk ökade kontinuerligt. Mejerierna såg framför sig att det fanns en risk för att det skulle bli brist på Ekologisk mjolk. Svensk Mjolk fick då i uppdrag att utreda: "Vad kostar det att lägga om till ekologisk mjolkproduktion?" Observera titeln, man förutsatte att det skulle bli en kostnad för mjölgården. Tre studenter fick i uppdrag att som det står: "Syftet med denna uppsats är att undersöka vilka de största kostnads-och intäktsförändringarna är vid omläggning från konventionell mjolkproduktion till ekologisk drift och utifrån det räkna ut om det sammanlagda täckningsbidraget för gården då ökar eller minskar." Tre studier gjordes, två så kallade fallgårdar dessutom gjordes beräkningar på en fiktiv gård. Vår gård var en av fallgårdarna, en annan gård låg i Mellansverige. Utifrån resultaten kunde följande slutsatser dras: "Inget försämrat sammanlagt täckningsbidrag kan enligt gjorda beräkningar ses på vare sig de verkliga eller de fiktiva gårdarna, d v s ingen sammanlagd kostnad uppstår under omställningsåren på dessa gårdar." Vidare säger man: "Detta resultat indikerar att det på många gårdar kan förväntas uppnås ett bättre ekonomiskt resultat vid en övergång till ekologisk mjolkproduktion. Därför bör de som går i funderingar om att lägga om absolut kalkylera på det."

Osäkerheten om vad som är riktigt och rätt i fråga om produktion och konsumtion kommer att fortsätta. Jag är tveksam till om vi någonsin kommer att få fram säkra fakta om den ena eller andra odlingsformen.

Helt klart är att om det skulle satsas lika mycket medel på den ekologiska produktionen av livsmedel skulle vi vinna enorma framsteg utan insats av fossil energi.

Hans Herren, chef ICIPE, Kenya, deltog på FAO-dagen i Stockholm 2004, där jag också hade förmånen att få medverka. Han var övertygad att om man skulle satsa tio procent av de forskningsmedel som går åt till att forska på att utveckla konventionellt jordbruk på ekologisk produktion i Afrika skulle svältproblemen lösas där.

Tyvärr är det idag så att det är de stora bioteknikföretagen som också har tagit hand om forskningen av nya utsåden till lantbruket det gör att många av de nya sorterna anpassas till att bli beroende av samma företags kemiska bekämpningsmedel.

När vi började som bönder fanns det här i Sverige två företag, Svalöv och Weibull, som försåg den svenska marknaden med fröer, utsäde till och med anpassade för olika delar av vårt avlånga land.

Det här är en lång historia som egentligen är mycket längre om allt skulle varit med som vi upplevt som bönder.

Jag vill i alla fall sluta för nu med att rekommendera en mycket läsvärd bok skriven av före detta GD på Kemikalieinspektionen Ethel Forsberg.

Boken heter "Makt, Plast, Gift & våra barn". Den finns utgiven på Sarstad, förlag. Ethel Forsberg med nio år som GD på Kemikalieinspektionen beskriver mycket tydligt maktspellet mellan kemiindustri, marknad, näringar, myndigheter och politiker.

Trots allt det mörka som sker i vårt samhälle inte bara mot den biologiska mångfalden, måste vi tro på och arbeta för att kommande generationer också skall få en bra framtid på vår jord.

Anders Munters